

Ольга Орлова

ВХІД ВІЛЬНИЙ ДЛЯ ВІЛЬНИХ

Закон Божий – скарб небесний
(Напис на картині О. Ямбиха “Врата”)

Існує багато образів-архетипів, які позначають перехід людини з одних просторів, приміщень, субстанцій до інших. Двері та поріг, хвіртка й ворота, крім утилітарного значення, мають символічне окреслення прикордонної межі, за якою відкриваються нові овиди для людини. Чи треба далі робити крок, стукати, ломитися, чи мовчки чекати – вирішувати кожному самостійно. Особливого сакрального змісту набувають у такій ситуації врата – храмові або небесні. Про Царські Врата, що ховаються в золотому мереживі віттаря, знають лише прочани, чекаючи на їх відкриття під час богослужіння. Турист, якого хвилює питання, з якого матеріалу зроблений іконостас, їх просто не помітить. Ворота до раю і пекла, ключами від яких розпоряджається апостол Петро, відкриваються для кожного у свій час – у момент переходу людської душі в нову якість. Для земної людини небесні врата теж непомітні, бо сховані у вигинах Всесвіту. Їх може впізнати лише той, хто звільнився від земних

пристрастей, хто став вільним від очікування хліба, чуда й легкої спокути, – праведники, провидці, творці.

Полтавський художник Олексій Ямбих на своїх полотнах пропонує власну версію вільного входу. Він зобразив врата у Храм і населив його світлими, святими душами. На триптиху “Ранок”, “День”, “Вечір” (2007) митець зобразив різні конфігурації входу-виходу. На першому полотні, яке символізує початок, позначена лише частина сакральних воріт – натяк на неповне, початкове знання про важливість вибору. Поряд із головним входом на центральній осі є інші подібні арки – хибні входження, можливо, більш привабливі й доступні на зорі життя. На другій частині композиції зображені врата-храм, осяяні хрестом, що свідчить про апогей розуміння істинних цінностей буття й небуття. Заключна частина триптиху позбавлена подібної гармонії: на полотні “Вечір” видніється лише частина головного входу. Земний просвіт у нього, можливо, є виходом із храму земного до храму небесного.

Врата на всіх картинах художника залишаються закритими. Мабуть, важлива вже їх присутність, те, що вони позначені, знайдені на сірому присадку життя. Триптих О. Ямбиха вражає яскравими, навіть непомітними кольорами – рожевим, блакитним, зеленим, чорним, жовтим. Незвична колористика картини разом із геометричністю форм і примхливою східною в’язкою створюють загадковий, аж утаємничений настрій. Як говорять художники, з великою повагою ставлячись до творчості колеги, “Льоня зашифрує...”. Думається,

Відкриття виставки О. Ямбиха в Художньому салоні м. Полтави

що митець, навпаки, розкодує ті знання, які сховані від неуважного ока та розуму, покриті пилом віків або суворими церковними канонами. “Є віра, є релігія, є церква, які для мене не тотожні категорії, але спільні, бо мають одне живоносне джерело”, – говорить О. Ямбих. Так він мислить, так бачить життя сучасної людини, котра частіше шукає в цьому світі двері супермаркетів, які миттєво реагують на появу нового покупця й поглинають його цілком. Думається, що складно, із душевним болем і великою духовною напругою художник відкриває врата свого храму, щоб їх помітили всі.

У храмі художника Ямбиха, як у Ноевому ковчегу, оселилися святі різного рангу – від апостолів до прадавніх народних богів: євангелісти Матвій, Іоанн, Лука, апостоли Петро, Павло, Яків, Андрій, біблійні пророки та провидці. Усі зображення – це іконні безплотні фігури з великими, живими очима. Художник пише фігури та обличчя тонкими лініями й легкими штрихами, наче пунктирами позначаючи ключові місця. Враження від такої картини цілісне, бо ракурс споглядання й музика уяви закладені в зображенні. Полотна О. Ямбиха нагадують фрески в давніх соборах – частина зображень зникла, але острівці старовинної роботи дорогоцінним камінням виблискують на білих стінах.

Святі на картинах художника молоді, навіть ті, кого ми звикли бачити сивоволосими старцями. Іоанн, Яків, Анна, Марія, Варвара своєю молодістю заперечують усталені канони, стверджують нове прочитання Біблії й наближають релігію до сучасної людини. Саме так і бачить маляр призначення свого мистецтва. Він не намагається вписатися в існуючі церковні традиції, він просто читає Біблію й передає прочитане та побачене живописними образами. Коли уважно вдивляєшся в полотна митця, виникає питання: “Чим відрізняються картини Ямбиха від ікон? Чи можуть вони прикрашати діючий храм?” Порушення церковних канонів не означає порушення віри – у цьому переконують полотна, автор яких свято вірує і схиляється сам перед вірою інших. Невимовна новизна і пристрасність картин-ікон полтавського художника говорять, що ми здатні розуміти і бачити біблійні авторитети, якщо ці знання йдуть від просвітленого серця та щирої душі.

Творчий і життєвий шлях Олексія Івановича Ямбиха починався традиційно для свого часу. Він народився в лихоліття війни, 1942 року, в селі Макарцівка на Полтавщині.

Любов до малювання привела сільського хлопчика до живописної столиці України – Харківського художньо-промислового інституту, де навчався з 1965 по 1970 рік. Після закінчення інституту пробував себе в різних жанрах, але частіше навіртался до портрета. Обличчя людей вабили своєю загадковістю та неповторністю. Портрети сучасників, молоді, ветеранів, виконані в реалістичній манері, із 1973 року почали з’являтися на виставках в Полтаві, Києві, Кошаліні. Особливо критика відзначила картину “Лучниця” (1981), яка зберігається в фондах Полтавської галереї сучасного мистецтва. Портрети й сюжетні картини і зараз залишаються улюбленим жанром митця, але з кінця 80-х років у його полотна входять християнські мотиви, входять зображення біблійних героїв, а з ними – глибокі філософські розмисли, пошуки дороги до храму істини [2, с. 220].

Свій храм художник зображує, запрошуючи глядачів до співтворчості, співпраці. За обрисами й свічками ми самі повинні відтворити храми власних душ. На полотні “Собор” (2006) лише 12 свічок сильним вогнем освітлюють усе навкруги, і неважливими стають стіни, куполи, іконостас. Свічка може бути й однією, як на полотні (митець так і назвав його) “Свічка” (2002), але й цього вогню достатньо для храмового світу, який здатен схилити людські голови, подолати гординю й перемогти егоїзм. Головне в храмі – це лики святих і обличчя прочан, погляди яких сповнені неземним спокоєм.

Щоб не полегшувати роботу глядача, художник часто використовує натяки-пунктири. Пророк Сафонія (“Пророк Сафонія”, 1999), Свята Анна (“Анна”, 1998), Марія (“Українська Мадонна”, 1999), євангеліст Матвій (“Євангеліє від Матвія”, 2003), Апостол Андрій (“Андрій Первозваний”, 2002), Апостол Петро (“Проповідь Апостола Петра”, 2002), Іоанн Предтеча (“Іоанн Предтеча”, 2003) промальовані лише обрисами та крапками, які наче позначають ті місця, що ще не проявилися на полотні. Знову згадується: “Льоня зашифрує...”. Так, тут схоже на кодування чогось сокровенного, що можна зруйнувати, коли говорити звичною мовою ліній і кольорів. О. Ямбих пише білим по білому тлі, створює прозорі, безплотні тіла, бо пише Біблію, до якої прийшов власним розумінням і яку ілюструє власною вірою в її мудрість і вічність.

Апостол на однойменному полотні зображений в ореолі світла, як безплотний дух,

тіло його прозоре, і кризь нього просвічуються небо, хмари, вода. Лише вгадуються поруч із “небесними ополонками” обриси його рук, тіла. Лик апостола світиться, виблискуючи на хмарах, окреслюючи вихо руки, залишаючи все інше домислювати глядачеві. Композиція звучить могутнім акордом не вимовленої, тільки ограненої ідеї одухотвореності, яку несуть також інші зображення біблійних постатей, – кожна по-своєму, долаючи невіру та байдужість. Усі апостоли на полотнах – Петро, Яків, Андрій, Іоанн – мають свої пози, вирази обличчя, оточення. Дивує легкість рука майстра, яка одним порухом позначає радість, трагізм, ліричну задуму. Картина “Апостол” (2005) – це узагальнюючий портрет апостольського служіння й апостольської віри, це – портрет-символ.

Художник не поспішає жити. Читання Біблії, щоденне спілкування з персонажами цієї Вічної Книги, мабуть, налаштує на неспішне сприйняття життя. На картині О. Ямбиха зображені не епохи, не глобальні події, а лише миті цих подій – день хрещення Христа, ранок Воскресіння, день хрещення Києва, день Чорнобильської трагедії. Як за Біблією, де головні події сотворіння відраховуються певними днями. На полотні “День хрещення киян” (2002) пейзаж нагадує природний катаклізм. На горі вирає людське море, проглядається храмова споруда, а навколо повітряно-земляний вогонь. Білими хмарами небо спускається на землю, намагається її заспокоїти, донести благодать, але зруйноване тіло землі не приймає полегшення – після важкої операції необхідний час, щоб загоїлися рани. Гармонія кольорової композиції картини – фарби золотої осені – підкреслює величність зустрічі старої та нової правди, кожна з яких має право на існування.

Інший доленосний день у житті киян – 26 квітня 1986 року – не мав своєї правди. Над величезною вибоїною на картині “Чорнобиль – 26 квітень” зображені три ангели, які борються із жахливим творінням людських рук. Свята трійця – чи-то в німбі святих ореолів, чи в смертоносному освітленні радіації – символізує рукотворну безодню.

Ці дві картини написані в одній кольоровій гамі, одній стилістиці, що дозволяє знайти і семантичні сходження між ними. Два дні із життя Києва, які знаменували кінець однієї епохи та початок іншої; два дні, за якими точно спостерігали з небес апостоли, євангелісти, пророки з храму, що його звів на своїх полотнах маляр із Полтави.

Техніка О. Ямбих незвична. Мистецтвознавці, художники знаходять у його творчості відгомін і стильові ознаки різних художніх напрямів – від примітивізму до абстракціонізму. Як синтетичну презентували манеру майстра в альбомі серії “Художники Полтавщини” (2008). За словами мистецтвознавця Світлани Бочарової, “художня мова митця складна: вона увібрала пластичну виразність жестів проторенесансу, тендітність і беззахисність образів примітиву та натхненну силу барвистих симфоній безпредметного світу абстракціонізму, за допомогою яких художник створив свій неповторний синтетичний стиль” [1, с. 3].

Стиль О. Ямбиха – у білосніжній “Марії” (2008) з її яскравою реалістичною лінією, що навіть вривається в ґрунтоване полотно, в імпресіоністичних плямах “Ярининою дня” (1997), в експресії “Посвяти Пікассо” (2005), у пунктирах “Князя Миколи Святоші” (1999). Усі ці різні тенденції об’єднують не стільки художнє бачення та художні прийоми, скільки цілісне, спрямоване світлобачення. Автор не деталізує загальний настрій, не виписує окремі реалії, головне для нього – внутрішні асоціативні зв’язки, що їх навіюють вітерець або вітряки – постійні супутники романтичних лицарів, вічних шукачів краси й справедливості.

У доробку художника є картина, яка ілюструє ідеальний механізм світогляду людини. Вона так і називається – “Світогляд” (2004), і її з повним правом можна назвати внутрішнім автопортретом художника. Велике око тримається на прозорих ногах-підставках і підноситься над блакитно-зеленою біосферою. У зиніці проступає лик розп’ятого Христа. П’єтта – найтрагічніший жанр світового мистецтва – на картині О. Ямбиха перетворився на Істину для живих, став фокусом для спрямування погляду, центром бачення зовнішнього та внутрішнього світу. Кризь слова, заповіді, притчі дивиться художник Олексій Ямбих на сучасний світ і відкриває врата мудрості для всіх нас. Ні, не для всіх – для вільних.

Література

1. Бочарова С. Світла духовність полотен Олексія Ямбиха / С. Бочарова // Художники Полтавщини. – Полтава: АСМІ, 2008.
2. Ханко В. Словник мистців Полтавщини / В. Ханко. – Полтава: ВАТ “Видавництво «Полтава»”, 2002.

